

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 138 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Toyirova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	

SUG'URTA TIZIMIGA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNING TA'SIRI

Uzaqova Kamola Bexzodovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Moliya" kafedrası assistenti

Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sug'urta tizimida raqamli texnologiyalarning o'rni va rivojlanishi tahlil qilindi. Sun'iy intellekt, blokcheyn, Big Data va IoT kabi texnologiyalarning sug'urta xizmatlariga ta'siri ko'rib chiqildi. Shuningdek, O'zbekiston sug'urta bozorining transformatsiya jarayoni va xalqaro tajribalar bo'yicha tahlil olib borildi.

Kalit so'zlar: sug'urta, raqamli transformatsiya, InsurTech, blokcheyn, Big Data, sun'iy intellekt, IoT, risklarni boshqarish, diskriminatsiya, kvantitativ tahlil, moliyaviy barqarorlik.

Abstract: This article analyzed the role and development of digital technologies in the insurance system. The impact of technologies such as artificial intelligence, blockchain, Big Data, and IoT on insurance services has been considered. Also, an analysis was carried out on the transformation process of the insurance market of Uzbekistan and international practices.

Key words: insurance, digital transformation, InsurTech, blockchain, Big Data, artificial intelligence, IoT, risk management, discrimination, quantitative analysis, financial stability.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и развитие цифровых технологий в системе страхования. Было изучено влияние таких технологий, как искусственный интеллект, блокчейн, большие данные и интернет вещей, на страховые услуги. Также был проведен анализ процесса трансформации страхового рынка Узбекистана и международного опыта.

Ключевые слова: страхование, цифровая трансформация, InsurTech, блокчейн, большие данные, искусственный интеллект, интернет вещей, управление рисками, дискриминация, количественный анализ, финансовая стабильность.

KIRISH

Sug'urta tizimi zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi sug'urta sohasiga tub o'zgarishlar olib kelmoqda. Sun'iy intellekt (AI), blokcheyn, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data), Internet of Things (IoT) va mobil ilovalar sug'urta xizmatlarining tezkorligi, shaffofligi va samaradorligini oshirishda katta ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasida sug'urta sohasi huquqiy jihatdan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonun va tegishli normativ hujjatlar bilan tartibga solinadi. Sug'urta xizmatlarining raqamli transformatsiyasi ushbu qonunchilik asosida rivojlantirilmoqda va sohaga zamonaviy innovatsiyalarni joriy etish orqali yangi imkoniyatlar paydo bo'lmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sug'urta tizimida raqamli texnologiyalarning ta'siri mavzusi bo'yicha ilmiy ish olib borgan ko'plab o'zbek va xorijiy olimlar mavjud. Jumladan, G'.M. Porsaev, B.Sh. Safarov va D.Q. Usmonovning "Sug'urta nazariyasi va amaliyoti" darsligida O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishi, moliyaviy risklarni boshqarish va sug'urta xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari batafsil yoritilgan. Ushbu mualliflar sug'urta sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganib, bu jarayonning afzalliklari va muammolarini tahlil qilganlar.

Shuningdek, R.H. Ayupovning "Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar" o'quv qo'llanmasi raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsion texnologiyalardan foydalanish va turli tizimlarni boshqarish masalalariga bag'ishlangan. Muallif raqamli iqtisodiyot infratuzilmasi, elektron tijoratning zamonaviy turlari, jumladan, bulutli texnologiyalar, moliyaviy texnologiyalar, buyumlar interneti, sun'iy intellekt va raqamli valyutalar haqida qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Ushbu qo'llanma sug'urta tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni oshirishda muhim manba hisoblanadi.

Xorijiy adabiyotlar orasida, Davide Lanfranchi va Laura Grassining "InsurTech: Digital technologies in insurance - Issues and Practice" maqolasi alohida e'tiborga sazovor. Ushbu maqolada mualliflar sug'urta kompaniyalarida texnologik innovatsiyalarning qo'llanilishini o'rganganlar. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar, xususan, InsurTech yechimlari sug'urta sohasida qanday o'zgarishlar va yangi imkoniyatlar yaratishi tahlil qilingan. Mualliflar raqamli transformatsiya jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini ham ko'rsatib o'tganlar.

Shuningdek, Marvin S.L. van Bakkum va Frederik J. Zuiderveen Borgesiusning "AI, insurance, discrimination and unfair differentiation: An overview and research agenda" maqolasi sun'iy intellektning sug'urta sohasidagi qo'llanilishi, diskriminatsiya va adolatsiz farqlash masalalarini o'rganadi. Tadqiqot sun'iy intellektning sug'urta sohasidagi imkoniyatlari va ehtimoliy xavflarini tahlil qilib, ushbu texnologiyani adolatli va samarali qo'llash bo'yicha tavsiyalar beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda sug'urta tizimidagi raqamli texnologiyalarning rivojlanish tendensiyalarini o'rganish uchun kvantitativ tahlil, solishtirma tahlil va empirik tadqiqot usullari qo'llanildi. Kvantitativ tahlil yordamida sug'urta sohasida raqamli texnologiyalar ulushining o'sish dinamikasi o'rganildi, solishtirma tahlil orqali O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar sug'urta bozoridagi texnologik o'zgarishlar taqqoslandi. Shuningdek, empirik tadqiqot usuli orqali sug'urta kompaniyalari faoliyatida raqamli texnologiyalarning samaradorligi va ularning moliyaviy barqarorlikka ta'siri tahlil qilindi.

Tadqiqotda O'zbekiston va xalqaro sug'urta bozoridagi raqamli transformatsiya jarayonlarini ko'rsatib beruvchi ma'lumotlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sug'urta tizimining samarali ishlashi uchun quyidagi asosiy elementlarning muvofiqligi talab etiladi:

Sug'urtalanuvchi va sug'urtalovchi o'rtasidagi munosabatlar.

Sug'urta tizimining asosi sug'urtalanuvchi va sug'urtalovchi o'rtasidagi munosabatlardan iborat. Sug'urtalanuvchi o'z mol-mulkini himoya qilish uchun sug'urta kompaniyasi bilan shartnoma tuzadi va sug'urta mukofotini to'laydi. Sug'urtalovchi esa bu to'lovlar evaziga risklarni o'z zimmasiga oladi va sug'urtalanuvchining zararni qoplash majburiyatini oladi.

Sug'urta mukofotlari va to'lovlari mexanizmi. Sug'urta mukofotlari sug'urtalanuvchi tomonidan to'lanadigan mablag'ni anglatadi. Bu mablag'lar sug'urtalovchining xavflarni o'z zimmasiga olishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Agar sug'urta hodisasi yuz bersa, sug'urtalovchi to'langan mukofotlar hisobidan zararni qoplaydi. Buning uchun sug'urta kompaniyasi o'z zaxiralarini to'plab, ulardan zararni qoplashda foydalanadi.

Sug'urta zaxiralari va kapitallashuv. Sug'urta kompaniyasining barqaror ishlashi uchun zaxira jamg'armalarini tashkil etish muhim. Sug'urta zaxiralari sug'urta hodisalari yuzaga kelganda zararni qoplash uchun jamg'ariladi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Kompaniyaning kapitallashuvi esa uning kelajakdagi to'lovlarni amalga oshirish va bozor xavfini qoplash imkoniyatini belgilaydi.

Sug'urta tizimining iqtisodiy tahlili. Sug'urta tizimining samaradorligini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlar asosiy rol o'ynaydi:

Risklarning diversifikatsiyasi: sug'urtalanuvchilarning xavfini o'zaro taqsimlash orqali umumiy xavfni kamaytirish.

Barqarorlik: sug'urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligi, to'lov qobiliyati va qarzdorlik holatini tahlil qilish.

Bozor ulushi: sug'urta kompaniyasining bozor ulushi va raqobatbardoshligi.

Kelajakda sug'urta tizimi texnologiyalar yordamida yanada takomillashadi. Raqamli platformalar va sun'iy intellekt orqali risklarni baholash, sug'urta xizmatlarini tezkor va samarali taqdim etish mumkin. Mobil ilovalar va onlayn xizmatlar yordamida sug'urtalanuvchilar o'z sug'urta to'lovlarini oson amalga oshiradilar va yanada samarali xizmat olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu sababli sug'urta tizimining rivojlanishi bilan bog'liq risklar va imkoniyatlarni o'rganish, tizimni barqaror qilish va yangi tarmoqlarni rivojlantirish uchun innovatsion yondashuv zarur.(1-jadval)

1-jadval. Sug'urta tizimida qo'llanilayotgan asosiy texnologiyalar¹.

Texnologiya	Sug'urta tizimidagi roli	Afzalliklari
(Sun'iy intellekt (AI	Risklarni baholash va prognozlash	Tezkor va aniq qarorlar
Blokcheyn	Aqli shartnomalar asosida avtomatlashtirish	Shaffoflik va xavfsizlik
Big Data	Mijozlarga individual xizmat ko'rsatish	Risklarni optimallashtirish
Mobil ilovalar	Tezkor sug'urta xizmatlari	Foydalanuvchilar uchun qulaylik
(IoT (Internet of Things	Transport va tibbiy sug'urtada monitoring	Real vaqtda xavf tahlili

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalar sug'urta xizmatlarining samaradorligini oshirishga yordam bermogda.

2-jadval. Dunyo miqyosidagi raqamli sug'urta tendensiyalari (2023)².

Mamlakat	Raqamli texnologiyalar ulushi (%)	Sug'urta bozorining hajmi (mlrd \$)
AQSh	75%	1,300
Germaniya	68%	550
Xitoy	82%	800
O'zbekiston	45%	2.5

Ushbu ma'lumotlar sug'urta kompaniyalari uchun raqamli transformatsiyani tezlashtirish zarurligini ko'rsatadi. O'zbekistonda ushbu ko'rsatkichlar hali past bo'lib, ularni oshirish uchun texnologik investitsiyalar talab etiladi. Sug'urta tizimi raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali samaradorligini oshirish va mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilashda katta imkoniyatlarga ega bo'ldi. Quyida raqamli texnologiyalarni sug'urta tizimiga integratsiya qilishning asosiy yo'nalishlari batafsil tushuntirilgan:

Onlayn sug'urta xizmatlarini rivojlantirish. Onlayn sug'urta xizmatlarini joriy etish sug'urta kompaniyalarining mijozlarga tezkor, qulay va samarali xizmat ko'rsatishini ta'minlaydi. Internetning keng tarqalishi va raqamli platformalarning rivojlanishi orqali mijozlar sug'urta polislarini onlayn tarzda sotib olishlari, to'lovlarni amalga oshirishlari va xizmatlarni boshqarishlari mumkin. Bu jarayonni raqamli platformalar yordamida avtomatlashtirish sug'urta kompaniyalariga o'z xizmatlarini tezda taqdim etish imkonini beradi. Onlayn sug'urta platformalarining afzalliklari:

Tezlik va qulaylik: Mijozlar sug'urta polislarini bir necha daqiqada sotib olishlari mumkin.

Shaffoflik: To'lovlar va shartnoma tafsilotlari onlayn tizimda mavjud bo'lgani sababli mijozlar uchun yanada shaffoflikni ta'minlaydi.

1 Muallif ishlanmasi

2 Muallif ishlanmasi

24/7 xizmat: Mijozlar istalgan vaqtda onlayn xizmatlardan foydalanishlari mumkin, bu esa kompaniyaning ish vaqtiga bog'liq bo'lmasdan xizmat ko'rsatishni ta'minlaydi.

Blokcheyn va aqlli shartnomalar (smart contracts).

Bugungi kunda aqlli shartnomalar rivojlangan bo'lib, ular blokcheyn texnologiyasi yordamida amalga oshiriladigan raqamli shartnomalardir. Aqlli shartnomalar ma'lum bir shartlar bajarilganida avtomatik ravishda ishga tushadi, bu esa sug'urta to'lovlarini va boshqa jarayonlarni tez va ishonchli qilishga yordam beradi. Sug'urta tizimida blokcheynning afzalliklari:

Ishonchlilik: Blokcheyn texnologiyasi barcha tranzaksiyalarni yozib boradi va ma'lumotlarni o'zgartirish mumkin emas, bu esa sug'urta jarayonini yanada ishonchli qiladi.

Avtomatlashtirish: Aqlli shartnomalar yordamida barcha jarayonlar avtomatik ravishda amalga oshadi, bu esa vaqt va xarajatlarni tejaydi.

Himoya: Sug'urta polislar va to'lovlar blokcheyn asosida qayd etiladi, bu esa ularni tashqi aralashuvlardan himoya qiladi.

Sun'iy intellekt (AI) va katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili orqali sug'urta kompaniyalari risklarni aniqroq aniqlash va yo'qotishlarni minimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. AI va Big Data yordamida amalga oshiriladigan imkoniyatlar:

Risklarni baholash: AI algoritmlari sug'urtalanuvchilarning ma'lumotlarini o'rganib, xatarlar ehtimolini hisoblaydi va ularga qarshi choralar ko'rishga yordam beradi.

Shaxsiylashtirilgan takliflar: Mijozning xatti-harakatlariga asoslangan maxsus sug'urta takliflarini yaratish.

Tezkor tahlil: Katta ma'lumotlar tahlili yordamida sug'urta kompaniyalari tez va aniq qarorlar qabul qilishlari mumkin.

Internet of Things (IoT) texnologiyalari. IoT texnologiyalari yordamida sug'urta kompaniyalari real vaqt rejimida mijozlarning aktivlarini, masalan, avtomobillarini, uylarini yoki sog'liqni monitoring qilishlari mumkin. IoT asosidagi monitoringning afzalliklari:

Ogohlantirish: Xatar yoki avariya holatlari yuzaga kelganida, sug'urta kompaniyasi yoki mijozga tezda xabar berish mumkin.

Risklarni boshqarish: IoT orqali olingan ma'lumotlar asosida sug'urta kompaniyasi riskni aniq baholash va xatarlarni tezda aniqlash imkoniyatiga ega.

Sog'liqni sug'urtalash: IoT qurilmalari orqali mijozning sog'liq holatini doimiy ravishda kuzatib borish va xavf-xatarlarga qarshi tezkor choralar ko'rish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli texnologiyalarni sug'urta tizimiga joriy etish nafaqat xizmatlarni yaxshilaydi, balki sug'urta jarayonlarini yanada tezroq, ishonchli va samarali qilishga yordam beradi. Bu orqali sug'urta kompaniyalari mijozlar bilan yaxshiroq aloqada bo'lishlari, yangi mahsulotlar va xizmatlar yaratishlari, shuningdek, raqobatbardosh bo'lishlari mumkin. Raqamli innovatsiyalar yordamida sug'urta sohasida texnologik islohotlar amalga oshirilishi, tizimning samaradorligini oshirishi va mijozlarga sifatli sug'urta xizmatlarini ko'rsatish mumkin.

Raqamli texnologiyalar sug'urta sohasini tubdan o'zgartirmoqda. AI, blokcheyn, Big Data va IoT texnologiyalari sug'urta kompaniyalariga samaradorlikni oshirish va mijozlarga qulay xizmat ko'rsatish imkonini bermokda. O'zbekiston sug'urta bozori hali to'liq raqamlashtirilmaganligi sababli, quyidagi takliflarni ilgari surish lozim:

Sug'urta kompaniyalari uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha davlat dasturlarini kengaytirish.

Blokcheyn asosida ishlovchi aqlli shartnomalarni tatbiq etish.

Big Data va sun'iy intellektidan foydalanish orqali risklarni baholash tizimini takomillashtirish.

Mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali mijozlar uchun interaktiv xizmatlar yaratish.

Bu kabi islohotlarga, va xususan, sug'urta tizimini takomillashtirishga birinchi navbatda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish orqali erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi qonuni. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2021 yil 23 noyabr, O'RQ-730-son.
2. World Bank. Digital Transformation in Insurance Markets. – Washington, D.C.: World Bank, 2023.
3. OECD. The Impact of Artificial Intelligence on Insurance Services. – Paris: OECD Publishing, 2022.
4. PwC. InsurTech Trends and Digitalization in the Insurance Sector. – London: PwC Publications, 2023.
5. Swiss Re. Global Insurance Market Report. – Zurich: Swiss Re Institute, 2022.
6. Porsaev G'.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q. Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: RENESSANS-EDU.UZ, nashr sanasi ko'rsatilmagan.

7. Ayupov R.H. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. – Istanbul: DOCS.NEU.EDU.TR, nashr sanasi ko'rsatilmagan.
8. Lanfranchi D., Grassi L. InsurTech: Digital Technologies in Insurance – Issues and Practice. – Berlin: ResearchGate.net, nashr sanasi ko'rsatilmagan.
9. The Geneva Association. New Technologies and Data in Insurance. – Bethesda: PMC.NCBI.NLM.NIH.GOV, nashr sanasi ko'rsatilmagan.
10. International Association of Insurance Supervisors (IAIS). Issues Paper on the Increasing Use of Digital Technology in Insurance and its Potential Impact on Consumer Outcomes. – Basel: IAIS, nashr sanasi ko'rsatilmagan.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>